

Matija Vlačić (Matthias Flacius Illyricus)

NAPOTILA K BRANJU SVETEGA PISMA, ZBRANA ALI ZAMIŠLJENA PO NAŠI PRESOJI¹

1. Zelo nam bo koristilo, če bomo prosili za Božjo pomoč pri vsch težkih opravilih, ki se jih lotevamo tako v mislih kot v naše poskuse, v oporo jim bo med delom in nazadnje v blagoslov, da se bodo srečno iztekli in dejanjih, še zlasti pa pri tistih, ki se tičejo svetega. Na ta način bo božja pomoč že na začetku navdihnila obrodili obilen sad.

2. Ker se zatorej moramo v vsako stvar podati s pobožnim duhom in dobri-mi namerami, je na tem mestu res nujno, da premišljamo in si želimo eno samo stvar: da razberemo pravi pomen svetega pisma Boga v slavo in v

¹ *Clavis Scripturae Sacrae, Tractatus I, četrto poglavje*. Pričujoče besedilo je prevedeno po izdaji Johanna Musaeusa iz leta 1719 (ponatis z nemškimi prevodom: M. Flacius Illyricus, *De ratione cognoscendi sacras literas*, Instrumenta Philosophica. Series Hermeneutica 3, Düsseldorf, 1968, oskrbel L. Geldsetzer). Geldsetzerjev ponatis prinaša tudi obširno uvodno študijo in bibliografijo. S Flaciusom se ukvarjajo še sledeča dela: W. Preger, *Matthias Flacius Illyricus und seine Zeit*, Erlangen 1856-1864 (ponatis: 1964); A. Twisten, *Matthias Flacius Illyricus*, Berlin 1844; G. Moldaenke, *Schriftverständnis und Schriftdeutung im Zeitalter der Reformation*, I, *Matthias Flacius Illyricus*, Stuttgart 1936; A. von Schwartz, *Die Theologische Hermeneutik des Matthias Flacius Illyricus*, München 1933; G. Franck, *De Matthiae Flacii Illyrici in libros sacros commentatio theologica*, brez datuma, Leipzig.

dobro (še zlasti duhovno in večno) sebe in drugih; ne pa zato, da bi od njega imeli časti in gmotne koristi, še manj pa zoper resnico, kot to pri njegovem branju počcnjajo papisti.

3. Pobožni človek mora slaviti in spoznavati sveto pismo na tako globoko pobožen način, da se bo zavedal, kako tako rekoč ne prebira mrtve knjige ter da pri tem ne gre za spoznavanje del nekega svetega, dostojanstvenega² in modrega človeka, temveč za to, da prisluhne živi božji besedi, preko katere se On obrača nanj. Bog je namreč pisec tega dela in ga je dal človeškemu rodu, ker si je želel venomer neposredno govoriti z ljudmi in jih poučevati o sebi in o njihovi večni rešitvi.

4. Razum, ki ga motijo raznovrstne misli in skrbi se slabo posveča vsem, posebno težkim delom in opraviлом. Naj bo zatorej pri tem študiju razum prost vsake obremenitve, še zlasti pa tistih skrbi, ki ga dušijo kot trnje; posveti naj se mu popolnoma. Predvsem naj bodo daleč stran vse slabe misli in izprijena čustva.

6

5. Naj se bralec veseli razumevanja enostavnega in pristnega smisla Svetega pisma, zlasti odlomka, ki ga pravkar prebira: naj se ne podaja na lov za sencami niti naj ga ne zaslužnjujejo alegorične in anagoške sanje, če ni povsem razvidno, da je pred alegorijo in da je dobesedni smisel nepotreben in brezvezen.

6. Kdor je kaj razumel in si to vtisnil v spomin, naj stvar takoj premisli, tako da bo odlomek čim bolj razumel in ga naredil za predmet pobožne rabe in verske prakse: za molitev in tolažbo ali za poučevanje drugih in poplemenitenje običajev.

7. Če se slučajno pojavi kaj, česar ni mogoče takoj razumeti, naj nas to ne odvrne od še pazljivejšega raziskovanja, tako pri preučevanju samega besedila in stvari kot pri prebiranju priročnikov ter izpraševanju učenih in pobožnih mož.

² Lat: gravis.

8. In kadar res ne moremo povsem umeti tega, kar je pred nami, si smemo naposled le vtisniti v spomin odlomek in besede, v upanju in pričakovanju, da nam jih Gospod ob kaki priložnosti pojasni. V Svetem pismu ni odlomka, ki bi bil pisan zaman, zato ne smemo ničesar zancmariti.

Teh osem pravil je v nekem smislu zunanjih in splošnih; spregovorimo sedaj o onih, ki se na bolj neposreden način nanašajo na samo besedilo.

9. Ko prebiraš kako knjigo, ravnaj, kolikor je mogoče na tak način, da ti bodo najprej jasni in znani predvsem cilj, namen ali tendenca³ celotnega besedila – vse te stvari so namreč kot njegova glava ali obraz in so lahko nakazane tudi z maloštevilnimi besedami, neredko že v samem naslovu; slednji je namreč cden, ko spis predstavlja enovito celoto, več pa jih je, ko besedilo šteje več medsebojno povezanih enot.

10. Drugič, trudi se,⁴ da boš imel dobro pred sabo⁵ vso snov, njeno bistvo in izvleček ali povzetek.⁶ S prvim izrazom⁷ imenujem tisto bogatejšc pojmovanje cilja in tisti oris celotnega *corpusa*,⁸ v katerem je pogosto nakazan tudi namen spisa, če slednjega ne vsebuje besedilo samo.

³ Lat.: 'ut primum scopum, finem aut intentionem ... notum habeas'. M. Ravera prevaja besedo 'scopus' z izrazom 'gledišče' (punto di vista), z ozirom na lat. glagol *scopo*, ere II (prim. gr. σκοπεω) = prcučiti, Vulg.

⁴ Lat.: elabora.

⁵ Lat.: *comprehensum habeas*.

⁶ Lat.: *totum argumentum, summam, epitomen aut compendium*. Posebno problematičen je termin 'argumentum', kateremu Flacius posveti naslednjo povcd. Slovenski pomen izraza 'argument' se ne ujema povsem z latinskimi (oz. sholastičnimi). Dilthey (GS 1957 II, str. 122) misel povzema z izrazom 'Grundsubstanz'. Težavi sem se skušal izogniti tako, da sem izkoristil skladijsko bližino izrazov 'argumentum' in 'summa'. Med mogočimi prevodi (primeren se zdi npr. 'predmet') sem izbral sledečega: 'argumentum' sem prevedel kot 'snov', 'summam' pa kot 'bistvo', ker se smisel 'obnova' že kaže v 'epitomen' in 'compendium' (med drugim se z obnovo povzemajo bistvene stvari).

⁷ Namreč 'argumentum'.

⁸ Lat.: *voco...argumentum illam pleniorem conceptionem tum scopi tum et totius corporis delineationem*. 'Corpus' sem pustil v latinščini zaradi semantične bogatosti. Poudarek na organski 'telesnosti' besedila bo razviden tudi v naslednjih mislih.

11. Tretjič, imej pred očmi zgradbo⁹ ali členitev¹⁰ knjige oziroma dela v njegovi celoti; čim bolj natančno opazuj, kje je tako rekoč glava, kje se plečča, roke, noge in tako dalje. Na ta način boš mogel namreč pazljivo preučiti, kako je telo sestavljeno, kako vključuje v sebi vse tiste ude in kako sploh toliko udov oziroma delov skupno sestavlja¹¹ eno samo telo. Še nadalje bo mogoče preučiti tudi skladnost, harmonijo in razmerja posameznih udov, tako glede na druge kot na celoto, predvsem pa glede na glavo.

12. Naposled bo koristno, da si to anatomsko analizo, to scciranje telesa v različne ude, tudi izpišeš. Tako boš delo dojel z večjo lahkoto in si ga vtisnil v spomin, saj boš imel vse pred sabo, tako v splošnem pregledu kot v posamičnostih.

13. Te štiri stvari, namreč cilj, snov, členitev in tabularni sinopsis,¹² morajo biti pravilne, resnične in adekvatne. Kajti v veliko pomoč bodo le v primeru, da so resnične; če pa so neresnične, bodo bralca peljale v neskončnost k napačnemu.

8

14. Te štiri stvari nudijo poleg tega še sledečo korist: predvsem cilj¹³ in celota osvetljujeta posamezne dele in s tem tudi misli, stavke, besede. Na ta način boš mogel najjasneje ugledati, kaj je in kaj ni njihov pravi pomen. Kar pač povsem nasprotuje cilju in snovi ali celoti, je nedvomno tuje in neresnično.

15. Koristnost analize členitve je v tem, da lahko posamezne dele postaviš v razmerje s ciljem. Od tega ti bo obrodil dvojni sad: na eni strani ti bo to koristen uvod k posameznim stavkom, na drugi boš sam uvidel, kako vsak del potrjuje in podpira glavni namen.

16. V tretje, koristila ti bo, da se ne boš slučajno znašel v nevednosti, kje

⁹ Lat.: distributionem.

¹⁰ Lat.: dispositionem.

¹¹ Lat.: ad efficiendum hoc unum corpus convenient.

¹² Lat.: tabellaris synopsis.

¹³ Lat.: scopus, gl. Ustrezno opombo.

oziroma v katerem predelu se giblješ ali kam greš, kot tavajoči v gozdu, mornar ali popotnik; v nasprotju s tem boš namreč vedel, kje si, kam greš, kje so vzhod in zahod in sever in jug in kako daleč si od kakšne reke, gore ali prepada.

17. Četrtič, koristilo ti bo, da boš mogel predhodno vselej postaviti v razmerje s sledečim in z mestom, na katerem natančno si; od tod namreč prihaja velika pomoč pri spoznavanju in umevanju pravcega smisla nekcega odlomka in od tega je odvisen celotni sad tvojega truda.

18. Ko boš končno na zelo jasen in nedvoumen način spoznal celotno besedilo ter ga natančno ohranil v spominu, ga boš lahko ob morebitni rabi koristno deloma ali v celoti prilagodil.

19. Ker je torej koristnost tega pregleda spisov zelo velika in raznovrstna, se bomo še ustavili pri tovrstnih navodilih, še zlasti pa pri posebnih pravilih, ki se nanašajo na prav težke dele ali odlomke, tako da bomo mogli z največjo jasnostjo in gotovostjo razrešiti in opazovati celotno besedilo in njegove dele, nazadnje pa – z božjo pomočjo – s pogledom pronikniti še globlje. Kajti pri razlagi Svetega pisma (da se enostavno izrazim) se je mnogo razlagalcev pričkalo o posameznih odlomkih in celo stavkih, zajemajoč iz svoje erudicijr; ni pa bilo oziroma prav malo je bilo takih, ki bi imeli navado, da natančno pregledajo besedilo; še manj pa takih, ki so z največjo skrbnostjo pregledali snov in členitev¹⁴ ter primerjali in pravilno medsebojno povezali celotno telo, glavo in ude. Ni bilo razlagalca, ki bi si med raziskovanjem, preučevanjem in tolmačenjem¹⁵ posameznih delov pridobil navado, da jih poveže in skrbno aplicira na druge, še zlasti na glavo in na celo telo. Prav pa bi bilo v največji meri potrebno, če bi hoteli uvideti in dokazati njegovo moč, bistvo in koristnost. Na tem mestu pa je treba, kot sem obljubil, že dodati druge nasvete te vrste.

20. Ko nam je na splošno cel tekst nejasen, bodisi po predmetu ali po jeziku, bo, kot sem že omenil, zelo koristno, da ga nadrobno pregledamo, s tem da

¹⁴ Lat.: argumentum et dispositionem.

¹⁵ Lat.: inspectione, consideratione, illustrationeque.

od kraja preučimo cilj in vrsto celotnega corpusa: ali gre za pripoved ali povest, za nauk ali pouk, za tolažilni ali napadalni spis, za opis nečesa, recimo govora ali česa podobnega. Na drugem mestu bomo spregovorili o raznih vrstah spisov in o Svetem pismu.

21. Ko smo določili vrsto spisa, moramo pregledati njegove dele ali ude, se pravi to, na kar se sam spis deli. Ko smo jih naposled zasledili in razporedili, jih moramo obravnavati v medsebojnem razmerju in v povezavi s celoto. Nemogoče je namreč, da je to, kar ne kaže nobenega cilja in tako rekoč ne izpostavlja nobene telesnosti (se pravi tak spis, ki bi ne poznal delov ali udov, povezanih po določenem redu, razmerju in smislu, tako medsebojno kot s celim telesom, še zlasti pa s ciljem), napisano na racionalen način. Potem ko bomo torej preučili napisano, nam bo bolj domače in bolj jasno; niti ne bomo zapustili Gospodovega duha in blagoslova, ki vedno vodi k resnici, če se bomo pridno potrudili pri umevanju njegove besede.

10 22. Zelo koristno bo, če bomo pri preučevanju kakega nejasnega dela ali celo celotnega teksta uporabili tri velike logične vede: logiko, retoriko in dialktiko. Te vede so bile namreč razodete po božji dobroti in razsvetljene¹⁶ od naravne luči, ki je zmeraj nad nami, ter so bile usklajene z redom, ki ga je Bog dosodil stvarjem – zato nam bodo po nujnosti veliko koristile pri razumevanju Svetega pisma, pod pogojem, da jih uporabimo na previden in pobožcn način.

23. Vprašati se je torej treba, kot sem že povedal, na katero vrsto in na kateri corpus se nanašata ta sveti spis ali odlomek, med vsemi tistimi, s katerimi se ukvarjajo te vede. Morda bo odlomek mogoče navezati na kako vrsto govora, recimo na sodnega, svetovalnega, pojasnjevalnega, poučevalnega ali drugega.¹⁷

24. Ko smo določili te stvari, se lahko podamo v preučitev teksta po pravilih ustrezne vrste. Treba je preučiti in določiti status in dele govora ter njegovo

¹⁶ Dobesedno: prižgane.

¹⁷ Gre za različna genera govora: iudiciale, demonstrativum itd

snov; ob tem je treba tudi pregledati vire, iz katerih se črpa snov. Po dialektičnih preceptih je treba premisliti in pretehtati tako red celotnega teksta kot njegove definicije in notranje delitve (če so le-te prisotne), naposled pa tudi argumentacije, ki jih je često primerno organizirati v kratke silogizme ali druge dialektične oblike. Nato se moramo vprašati, kakšne so invencija, dispozicija in oblika govora. Pregledati je treba, kaj se nanaša na stvari in kaj na človeka oziroma kaj je po njem povedano, kaj se nanaša na človeške navade in običaje; nazadnje se je treba vprašati, kje se beseda Božjega veličastva ločuje od človekove nečimnosti.

25. Ravno tako ni nekoristno, če s svojimi besedami ponovno zgradimo besedilo na drug način, tako da po končani anatomski analizi pustimo ob strani meso in nakit amplifikacij, okrasov, digresij in vse podobno ter s svojimi besedami orišemo samo okostje – ohranili bomo le tiste dele, ki so temelj in opora vsega ostalega, skoraj akcidentalnega dodatka, ter so medsebojno povezani po nujnosti, kakor kosti z živci.

26. Zatorej bodi prva in osnovna bralčeva skrb ta, da pazljivo preuči temeljne in bistvene stavke, v katerih se predvsem skriva odgovor na zastavljeno vprašanje; samo kasneje bo prišla na vrsto analiza povedi, ki jih lahko imamo za zunanje, za od zunaj dodane ali za akcidentalne. Neredko se dogaja, da tudi ostrovidni bralec ali slušatelj bistvenih odlomkov ne zna ločiti od drugih, saj ga zavajata bogastvo in prelest akcidentalnih elementov. Ko bo ta anatomska analiza opravljena, bo mogoče v nasprotju s tem takoj razločiti glavne stvari in medsebojno zvezo posameznih elementov. Nato bo mogoče tudi preučiti, kaj je zunanje in kaj akcidentalno in po katerih kriterijih je treba obravnavati ti dve vrsti stavkov – s takim pisnim delom bodo namreč slednji bolje pregledani in preučeni ter bodo ostali bolj globoko vtisnjeni v spominu.

27. To tehniko pisanja atomskega tipa boš lahko koristno opremil s kratko obnovo ali kratkim opisom celote ali celo z bogatejšo parafrazo. Na ta način boš vse premislil in spoznal na najkoristnejši in najbogatejši način, razmišljujoč o besedah in stavkih, v katerem bi sam hotel ali mogel posneti tiste stvari in tisti smisel; s tem se boš najbolj varoval zaobrnitve smisla, dodatka

tujih primesi ali opustitve česa bistvenega. Pazil boš tudi, da se ne izražáš na nejasen ali na preveč dodclan in pretiran naèin. To je res prva in osnovna korist tiste pisne reprodukcije ali rekonstrukcije tako rekoè anatomske vrste.

Spremna beseda

Matthias Flacius Illyricus (Matija Vlačić) se je rodil 1520. leta v Labinu v Istri. Že v mladih letih je spoznal Lutrova dela in postal njihov vnet zagovornik med študijem v Baslu, Tübingenu in Wittenbergu. V obdobju ostrih verskih sporov po tridentinskem koncilu je Flacius poleg Zwinglija in Kalvina najbolj goreèno branil najradikalnejše Lutrove predloge na podroèju eksegeze svetega pisma. V verskem smislu se je imel za trdnega in nepopustljivega. Ni se spuščal v kompromis z nauki katoliške Cerkve: znane so njegove polemike z Melantomom in Pfeffingenom. Flaciusova *Weimarska ovržba* (1559) je eden izmed najkorenitejših zagovorov nauka o èlovekovi pasivnosti pred Bogom ter o nesvobodi in grešnosti, ki zaznamujeta èloveški rod. Flacius je poleg tega trdil, da dobra dela niso v pomoè pri konèni odloèitvi o èlovekovem odrešenju. Zaradi svojih radikalnih verskih nazorov si je nakopal mnogo osebnih sovraštev, ne samo med oblastniki, ampak celo med bivšimi prijatelji, ki so se postopoma navzeli kompromisnega duha tako v politinem kot v religioznem smislu. Po schmalkaldski vojni je zapustil Wittenberg in do leta 1561 bival v Magdeburgu. Iz Magdeburga se je odselil v Jenó, kmalu nato pa je bil prisiljen, da se je začel pod lažnim imenom seliti iz kraja v kraj po vsej Nemèiji. Umril je v Frankfurtu leta 1575, dve leti, preden so njegovi nasprotniki proslavili svoje zmagoslavje z znamenito listino *formula concordiae*.

Flaciusova obširna dela loèujemo na dela iz dogmatike, zgodovinopisja in eksegeze. Dogmاتيèna dela se seveda posveèajo predvsem verskim vprašanjem. Zgodovinska dela odlikuje ostra polemièna ost. Flacius jih je pisal od leta 1548 do leta 1571. Za najpomembnejše izmed njih imamo *Catalogus testium veritatis* (1556), katerega glavna trditev je, da reformacija ni verska obnova, ampak pravi povratak k resnièni veri. Tudi v drugih zgodovinskih delih se Flacius ukvarja s podobnimi temami, na primer v trinajstih knjigah

Centuriae Magdeburgenses, ki že v predgovoru izpovejo svoj namen: »*quoddam cornu copiae omnium ecclesiasticarum materiarum et negotiorum*«. Eksegetični spisi predstavljajo za filozofijo najpomembnejši del Flaciusove zapuščine. Pomembna je na primer *Glossa compendioria in Novum Testamentum* (1570), še zlasti pa *Clavis Scripturae Sacrae* (1567), kateri je posvečen pričujoči prevod. V tem delu je namreč Dilthey ugledal »osnovanje sodobne hermenevtike«. ¹⁸

Če se namreč nov, nesrednjeveški pogled na pisana besedila uveljavlja že v renesančni hermenevtiki s prvimi zametki zavesti, da je vprašanje tolmačenja na novo odkritih besedil iz antike predvsem vprašanje po ponovnem odkrivanju zakritega *sveta*, se ta pogled dokončno razklene šele z velikim prelomom, izročila v reformaciji, tako da zavest o obstoju hermenevtičnega problema postopoma prerase v zavest o obstoju alteritete, kar je bilo prejšnjim hermenevtičnim koncepcijam povsem tuja misel. ¹⁹ Flaciusova *Clavis Scripturae Sacrae* jasno kaže na tiste prve premike v hermenevtični občutljivosti bralca, ki so omogočili obrat k novemu pojmovanju »drugega« v besedilu, dojetega, v luči bogatosti in ne več v smislu nečesa nejasnega in oddaljenega. Ob tem se iz Flaciusove eksplicitne trditve, da je njegova pravila mogoče uporabiti ne le pri branju Svetega pisma, ampak pri branju kateregakoli teksta na splošno, obnem razbira prva predstava o možnosti neke univerzalne interpretacijske vede, ki se bo v sicer še okorni obliki udejanila v Alstedovih, Dannhauerjevih, von der Hardtovih in spisih J. H. Ernestijevega.

Flaciusova *Clavis* se sicer na zunaj še ne ločuje od drugih sočasnih besedil, ki so se prav tako posvečala istemu predmetu: dajanju koristnih nasvetov pri branju Svetega pisma. Priročnik zaobjema po navadi tistega časa tudi številne razprave iz gramatike, filologije, retorike in eksegeze. O splošni priljubljenosti tovrstnih sestavkov nam prav tako pričajo sorodne knjige iz iste dobe. Novost *Clavis* gre iskati v nečem drugem.

¹⁸ W. Dilthey, Die Entstehung der Hermeneutik, v *Gesammelte Schriften* V, Leipzig – Berlin 1924, str. 331. Prim. tudi *Gesammelte Schriften* II (1924), str. 115. Diltheyjevo oceno je potrdil tudi Wach v delu *Das Verstehen. Grundzüge einer Geschichte der hermeneutischen Theorie im 19. Jahrhundert*, I, Tübingen, 1926, 14 št. 2.

¹⁹ Prim. M. Ravera, *Il pensiero ermeneutico*, Genova, 1986, str. 7–8.

Namen dela je najjasneje izražen v dveh predgovorih. Prvi se začenja s silovitim napadom na katoliške nasprotnike.²⁰ V drugem se Flacius še naprej zgraža nad barbarskim popačenjem Svetega pisma, ki naj bi ga razlagalci zakrivali zaradi nepoznavanja jezika in pod vplivom aristotelskih filozofemov; nato hvali pobožne bralce Božje besede z Lutrom na čelu, ki so zopet segli po njenem pravem smislu; končno pove, da se tudi sam skuša pokoravati njihovim naukom.

Clavis že izhodiščno odklanja dva temeljna principa katoliške eksegeze Svetega pisma: hermenevtično nezadostnost besedila in dopolnjujočo avtoriteto tradicije.²¹ Nasproti jima odločno postavi protestantsko prepričanje o samostojnosti in osnovni razumljivosti Božje besede. Luteranska Cerkev je zato Flaciusovemu delu, ki je nastalo kot organon protestantske eksegeze, nadala najplemenitejši vzdevek Flaciusova *Clavis* se je ločevala od ostalih *claves* iz te dobe po tem, da je postala »goldne Schlüssel«.

Flaciusu se zdi nepojmljivo, da bi bilo nerazumljivo prav tisto sveto besedilo, ki ga je Bog zaupal ljudem za njihovo odrešenje. Razlogi za nerazumevanje Svetega pisma ne izhajajo iz kake notranje nerazumljivosti tega teksta, ampak tičijo v pomanjkljivih jezikoslovnih študijah in v zgrešeni metodologiji.²² Če je torej besedilo razumljivo in interpretacijsko samo-

²⁰ 'Pro hac ... immensa Dei φιλανθρωπία ... plerique nunc contra etiam in hoc ipso Dei populo, qui Christianus appellatur, horrendum in modum blasphemant, vociferantes scripturam esse obscuram, ambiguam, non etiam sufficientem ad plenam institutionem hominis Christiani ad salutem; denique esse litteram mortuam et librum haeticorum, unde omnes haereses ac errores exoriantur!'

²¹ Temeljni dekret zoper protestantski princip *sola scriptura* je bil izglasovan v Tridentu 8.4.1546: »Omnis doctrinae ratio, quae fidelibus tradenda sit, verbo dei continetur, quod in scripturam traditionesque distributum est.« Med najbolj znane pisce, ki so utemeljevali omenjena principa, prištevamo Tiletanusa, Feliciano Ninguarda, Canisiusa, Melchiora Canusa in Martina Peresiusa. 4.

²² Prim. Praef. I p. 3: 'Non parum etiam obfuit perspicuitati Scripturae simul et veritati ac puritati doctrinae Christianae, quod omnes ferme scriptores et patres ita Sacras litteras considerarunt, tractarunt et explicarunt, ac si illa quaedam miscellanea potius sententiarum essent, quam pulchre cohaerentia et recte conformata scripta, ut revera pleraque sunt optima methodo composita. Inde igitur consecutum est, ut nunquam vera sententia, ita instar dissolutarum scoparum dissipatae Scripturae, haberi potuerit. Vera enim sententia in Sacris litteris, sicut

stojno, gre kanon njegovega razumevanja iskati v njem samem. Kljub svoji navidezni neenovitosti je Božja beseda namreč ena sama, kot je samo eden tudi tisti, ki jo je navdihnil. Bistvena celovitost Svetega pisma omogoča spoznavanje celote v luči posameznih cnot, s tem pa tudi stalno prenavljajoče se odkrivanje same »ključne« zveze med delom in celoto – osnovnega počela vsake utemeljene interpretacije, ki razsvetljuje notranjo zgradbo božjega spisa in jo pokaže v svoji organski živosti, v svojem »telesu«, v svoji »glavi«, v svojih »udih«. Smisel Svetega pisma se razbira v nenehni implikaciji skupnega in posameznega ter v njihovi medsebojni skladnosti, ki se pušča umeti »pobožnemu in vernemu duhu«. »Ključ« svetega pisma je torej v spoznanju enostavne bogatosti bistvene zveze med deli in celoto.

V skladu s tem spoznanjem se v Clavis izoblikujejo tudi nova analitična sredstva se razvijajo nove »tehnične« kategorije: »Flacius se je lotil dokazovanja trditve, da s hermenevtičnega vidika obstoji možnost splošno veljavne interpretacije; pri svojem trudu za uresničitev te naloge je povsem dojel, katera sredstva in pravila so zanj primerna: sredstva in pravila, ki jih ni pred tem pripravila nobena hermenevtika.«²³ V širšem smislu se Flaciusove samostojne hermenevtične ugotovitve dopolnjujejo z dvojnimi vplivom iz zunanosti.²⁴ Na eni strani Flaciusovo misel oplaja retorika, bodisi v svoji izhodiščni, aristotelski formulaciji, bodisi po Melanhtonovem pretolmačenju njenih ciljev; na drugi strani ji daje navdih eksegetična teorija, razvoj katere mu je bil dobro znan od utemeljitelja Origenesa do sodobnikov. Flaciusovo izpraševanje se začne z naštevanjem raznovrstnih težav (oz. razlogov zanje: *causae difficultatis*), s katerimi se sooča bralec Božje besede. Med njimi so obsežnost in jezikovne nejasnosti, sama formalna struktura povedi, tujost opisanih navad in običajev, kontrast med novo in staro zavezo. Flacius predlaga svoja zdravila (*remedia*) in jih našteva v pravilih o spo-

etiam in omnibus aliis scriptis, non minima ex parte ex contextu, scopo ac quasi proportione et congruentia inter se partium, ac ceu membrorum, plerumque accipitur: sicut etiam alias ubique singulae partes totius optime ex consideratione harmoniaque integrii ac reliquarum partium intelliguntur.

²³ W. Dilthey, *Die Entstehung der Hermeneutik*, v *Gesammelte Schriften V* (1924), str. 322.

²⁴ Prim. W. Dilthey, *Das natürliche System der Geisteswissenschaften im 17. Jahrhundert*, v *Gesammelte Schriften II*, Stuttgart, 1957, str. 119 in sledeče.

znavanju svetega pisma (*regulae cognoscendi sacras literas*) – slednje ločuje glede na njihov »rodovnik« na *regulae ex ipsis s. l. desumptae in nostro arbitrio collectae aut excogitatae*. V obravnavi teh pravil je mogoče opaziti Flaciusov poudarek na pomembnosti konkordanc in paralelizmov, ki odsevajo na ravni »telesne« zgradbe besedila v znamenju harmoničnosti (harmonice). »Dejansko je pravilo o pojasnitvi vsakega odlomka glede na celostno zvezo Svetega pisma in na pripadajoča vzporedja v formularno obliko postavljen izraz principa, da je napisano treba dojeti kot celoto iz nje-gove celotnosti.«²⁵ Po Diltheyjevem mnenju se v tem dejstvu kaže obenem tudi pomanjkljivost tovrstnega pristopa, ki sestoji nehistoričnega, skorajda zamaknjenga zaobjetja iz principa o celoti napisanega: »Ekstrem protestantske in ekstrem katoliške eksegeze se s tem srečata v iztrganju odlomkov iz njihovega ožjega okvira in v pretežni zvezi z logično-abstraktno pojmovano povezavo s celoto besedila.«²⁶

16

V nekem smislu se v Flaciusovem pojmovanju hermenevtike zadržujeta dva elementa različnega izvora in z različnim zgodovinskim pomenom. »Prvi je izviral iz globine religioznega doživetja v protestantskem svetu. Pod trdno in močno lupino je hranil seme, ki ga je morala bodoča teologija izluščiti in uveljaviti. Drugi je izviral iz velike težnje cele humanistične dobe po jasnem, čistem in gotovem spoznanju pisanih del. V njem se je pripravljala postavitcv temeljev filološko-zgodovinske znanosti.«²⁷ Po Diltheyjevem mnenju Flaciusova metodika še ni bila sposobna skladno spojiti teh dveh heterogenih elementov, ker ni premogla utemeljenga razmerja med operacijami interpretacijskega tipa in lastno temeljno postavko *sola scriptura*.²⁸

Z drugega, morda naivnejšega zornega kota pa se nam Flaciusova skrb za koristne nasvete pri branju Svetega pisma kaže tudi v drugačni luči. Flacius

²⁵ W. Dilthey, *Das natürliche System der Geisteswissenschaften im 17. Jahrhundert*, v *Gesammelte Schriften II*, Stuttgart, 1957, str. 121.

²⁶ Prav tam.

²⁷ W. Dilthey, *Das natürliche System der Geisteswissenschaften im 17. Jahrhundert*, v *Gesammelte Schriften II*, Stuttgart, 1957, str. 123.

²⁸ Prav tam, str. 123 in sledeče.

želi osvestiti vsakega morebitnega bralca o obstoju tesne zveze med bralčevim umevanjem Božje besede in samim kulturnim in verskim obzorjem, ki zaživi ob branju svetih besedil. Ta zveza se ne daje po izročilu, ampak po doživetju zgodovinskosti, ki prescva besedilo in njegov duh. S tem se samo besedilo osvobodi bremena tradicije razlaganja in se na novo potrdi v svoji samostojni povezanosti z bralcem.²⁹ V imenu te samostojnosti bralec na najodločnejši način zapopade osnovno značilnost Svetega pisma, »ključ« vzajemne povzave dela in celote. Umevanje tega bistvenega krožnega toka utrjuje bralca v veri in ga bodri; obenem pa se samo udcjanji le v primeru, da se bralec ne zadržuje v distanci, temveč se besedilu približa z dušo. Na ta način se ta krožnost polasti samega bralca in ga tako rekoč naredi za lik svoje igre: splošna veljavnost hermenevtičnih pravil in pripomočkov ne temelji na brezosebni tehnični učinkovitosti, temveč na njihovi rabi v luči verske občutljivosti samega bralca. Prav ta občutljivost se tako ponuja kot bistvena in kritično občutena pot k besedi in k ponovni prisvojitvi zastrtega »izročila«.³⁰

V tem smislu se nam Flaciusova *Clavis* ne ponuja izključno kot tehnični spis o veščini pravilnega branja, niti samo kot prva, sicer še nesklenjena sinteza metodološke strogosti filoloških ved in radikalnih zahtev lutrovsko navdihnjene eksegeze, ampak predvsem kot nova vizija temeljnega hermenevtičnega razmerja med besedilom in njegovim bralcem.

Prevod in spremna beseda: Jan Bednarik

²⁹ Prim. G. Mura, *Ermeneutica e verit *, Rim, 1990, str. 137.

³⁰ Prim. M. Ravera, *Il pensiero ermeneutico*, Genova, 1986, str. 7.